

УДК 82.09 (477)

Катерина Савич**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ
У ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ,
ЛЕСИ УКРАЇНКИ ТА О. ЗАБУЖКО**

У статті показано інтерпретацію жіночих образів в літературних творах. Розглянуто варіації жіночих ролей з огляду на соціокультурну парадигму. На основі проаналізованих літературних творів зроблено висновки щодо різноманітності жіночих образів у творчості О. Кобилянської, Леси Українки та О. Забужко.

Ключові слова: українська проза, жіноча література, жінка-героїня літературного твору

Savych K. The representation of female's appearances in literary works of O. Kobylanska, Lesya Ukrajinka and O. Zabuzhko,

Interpretation of female appearances in literary works. Variations of woman's roles are considered, taking into account a cultural sphere. On the basis of the analysed literary works conclusions are done in relation to the variety of women's appearances in creation of O. Kobilyanska, Lesya Ukrajinka and O. Zabuzhko.

Keywords: Ukrainian prose, female military, female heroine of a literary work.

Савич К. Репрезентация женских образов в литературных произведениях О. Кобилянской, Леси Украинки и О. Забужко.

В статье показано интерпретацию женских образов в литературных произведениях. Рассмотрены вариации женских ролей учитывая социокультурную парадигму. На основе проанализированных литературных произведений сделаны выводы относительно разнообразия женских образов в творчестве О. Кобилянской, Леси Украинской и О. Забужко.

Ключевые слова: украинская проза, женская литература, женщина-героиня литературного произведения

У процесі становлення соціокультурної парадигми образ жінки в літературних творах починає докорінно змінюватись. Найкраще це простежується у творах Лесі Українки та Ольги Кобилянської, які, апелюючи до своїх попередниць (Марка Вовчка, Наталі Кобринської, Олени Пчілки), продовжують формувати традицію “жіночої літератури”, критикуючи, при цьому, домінуючу чоловічу. Як зазначає Соломія Павличко, “Літературний образ жінки ХІХ століття – “покритки”, “бурлячки”, “повії”, що були квінтесенцією горя, нещастя й немочі, відступив перед “царівною” і “одержимою духом”. В українській літературі вперше прозвучав інтелігентний жіночий голос, а разом з ним і феміністична ідея” [4; 25].

Перші класичні повісті О. Кобилянської “Людина” й “Царівна” започаткували новий етап української прози. Жінка у творах О. Кобилянської зображується із сильним характером, вона тверда й непохитна у своїх переконаннях, спроможна захистити себе, відстояти власну думку. Саме цих рис бракувало жіночим образам у чоловічій народницькій літературі. Героїням О. Кобилянської властива певна закономірність у лінії поведінки. Вони, з одного боку, прагнуть істинного, вільного кохання, а з іншого – бояться його, хочуть і не хочуть любити. Страх перед патріархальним шлюбом видає острах нерівноправності у стосунках жінки і чоловіка.

Феміністичні підходи до прочитання літературних текстів притаманні більшості творів О. Кобилянської. Найчастіше вони зустрічаються там, де зображено стосунки між чоловіком і жінкою, перевага однієї статі над іншою. Так, у повісті “Царівна” героїня твору наділена могутньою силою, авторка вдається до нових інтерпретацій жіночих цінностей, проводить паралель між особистим досвідом жінки та впливом соціуму на родинні та домашні структури, що її оточують. Тобто, можна побачити творення нового образу жінки – інтелектуальної, самодостатньої особистості.

Якщо говорити про творчість Лесі Українки, то варто зазначити, що її інноваційний підхід щодо перспективи літературознавчого аналізу, а також бунт проти тогочасної літературної атмосфери, особливо у підході до розв’язання проблем статті, і

досі детально не досліджено. Проте сумніву не викликає те, що: своїми творами авторка докорінно руйнує тогочасний патріархальний устрій, за що її вважають чи не найбільш загадковою постаттю з-поміж українських письменників.

Лесю Українку справедливо називають інтелектуальною феміністкою через її знання літературних та філософських теорій. У своїй творчості авторка вкрай рідко зверталася до проблем пересічної жінки, натомість вона створювала образи неординарних героїнь великої сили волі й інтелекту, що стоять перед проблемою самореалізації через власний вибір. Загалом, усіх їх можна охарактеризувати як “складних особистостей”, але, незважаючи ні на що, вони вміли залишатись жінками з тіла і крові, – людьми з інтелектуальними та емоційними потребами. Авторка досягає багатогранних зображень жінок за допомогою різних художніх засобів.

У деяких п’єсах Лесі Українки зустрічаємо домінування жінок над чоловіками (“Блакитна троянда”, “Лісова пісня”, “Камінний господар” і “Бояриня”). Проте жінкам, як відомо, властиво помилятися, тому не завжди вони виявляються у моральних чи будь-яких інших аспектах вищі від чоловіків, з котрими поділяють життя. Образ жінки як героїні літературного твору зазнає постійної критики та набуває претензійного характеру через ігнорування важливості статі. Саме тому вони постають перед читачем, зазвичай, самотніми, їх проблеми не вважаються важливими.

На початку 90-х років ХХ століття феміністично-літературну традицію щодо творення образу “нової героїні” вітчизняного письменства продовжують такі представниці цього жанру, як Оксана Забужко, Софія Майданська, Світлана Йовенко, Тамара Гундорова, Лідія Таран. Їхня спільна мета – створити новий тип героїні жіночої прози, який можна було б визначити як “універсальну гуманітарну особистість”. Так, особистість приречена “вбирати” лише найкраще із віковичних надбань української культури, вона відкрита для комунікації і прагне реалізувати себе в якомога ширшій сфері художньої та інтелектуальної діяльності, використовуючи при всю свою міць та енергію.

Образ жінки як героїні літературного твору по-новому осмислюється у літературному дискурсі. Це, зокрема, підтвер-

джує твір О. Забужко “Польові дослідження з українського сексу”, де жінка постає “гранично суб’єктивною, сексуальною, інтелектуальною” [2; 86]. Окрім того, створення образу жінки-інтелектуалки зумовлено існуванням реальних життєвих прототипів – високоосвіченої жіночої еліти. Для героїні характерне інтенсивне внутрішнє життя, напружений пошук відповідей на наболілі питання. У своїх поглядах і переконаннях вона наближається до філософів, піддаючи сумніву правильність “влаштування” світу. Це підтверджує її всюдишуца цікавість, яка не задовольняється готовими відповідями. Про філософізацію жіночої прози зазначає В. Вульф: “Більша знеособленість життя сучасної жінки пробудить її поетичний дух. Ведені цим духом, жінки надаватимуть меншого значення фактам і не задовольнятимуться надалі максимально точною фіксацією незначних подробиць, які потрапили у поле їхнього зору. Виходячи за рамки особистих та політичних стосунків, вони займатимуться складнішими питаннями, які намагається вирішити поет – наше призначення і сенс життя” [1; 78]. Жінка ставить перед собою питання, які в подальшому мають значний вплив на її життя. Наприклад, героїню О. Забужко із “Польових досліджень з українського сексу” турбують думки, пов’язані із суїцидальним наміром: “...А чому б не тепер?.. Не вже?.. Чого чекати?” [3; 80].

Надзвичайно важливою в літературознавстві є проблема репрезентації жінки жіночою прозою. Прагнення жінок-письменниць зображувати себе не так, як чоловіки-письменники, є абсолютно виправданим і доречним, оскільки вони звертаються до власного унікального досвіду. Вони репрезентують суб’єктивність своїх героїнь повністю, не приховуючи ані найменших деталей, досі замовчуваних. Зазвичай, письменниці описують щось особисте, прочитують текст власного життя. Завдяки цьому героїні набувають рис жіночої суб’єктивності, їх гендерна ідентичність проблематизується.

Підсумовуючи, варто зазначити: у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття жіночий рух пройшов складний шлях становлення. Літературний характер діяльності жіноцтва сприяв підняттю культурного рівня суспільств. Гендерна темати-

ка, пов’язана з проблемами жіночої тілесності, родинного життя, є одним з визначальних чинників творення нової концепції особистості жінки в сучасній українській та світовій жіночій прозі. Вона також зводиться до проблеми пошуку людського призначення. Письменниці переосмислюють тенденцію жіночого авторства в межах сучасності у зв’язку з постмодерною ситуацією. Авторки вирізняються специфікою творчого пошуку у створенні образів своїх героїнь, використовують нові художні засоби відображення дійсності поряд з традиційними. Суттєвим кроком в їх еволюції творчості та ще однією відповіддю на запитання: “Що означає бути жінкою?” – стало створення нових образів жінок-інтелектуалок. Їх мета – вирішувати загальнолюдські питання (хоча це привілей віддавна чоловічий). Вони вириваються з обмеженого кола родини у простір повного буття. Їхнє життя розвивається вже ніби за умов цілком досягнутої рівноправності статей. Письмениці відкидають традиційне зображення жінки й створюють нових героїнь, які, не задовольняючись ролями слухняних дружин, улесливих коханок чи жертв сексуальних домагань, намагаються самореалізуватися, самі творять себе й кар’єру. Саме така позиція жінок-письменниць призводить до зміни соціокультурної парадигми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вулф В. Жінки та розповідна література // *І. Незалежний культурологічний часопис*. – 2000. – № 17. – С. 78-86.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. – К., 2005.
3. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу: Роман. – К., 1996.
4. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1999.